

פ ר ו ט ו ק ו ל מס' 151

מישיבת ועדת החוקה, חוק ומשפט, מיום ד',
כ"ט חשוון תשל"ב (17.11.71), בשעה 8.30.

נכח:

חברי הוועדה:

- י. גולדשמידט - היו"ר
- מ. בן-פורת
- ש. פרידמן
- מ. ביבי
- א. אנקוריון
- ת. טובי
- ש.ז. אברמוב
- י. קורן
- ר. ארזי
- מ. פרוש
- א. עופר
- י.ה. קלינגהופר
- י. ארידור

מוזמנים:

- פרופ' א. ידין - משנה ליועץ המשפטי לממשלה
- ד"ר רקובר - משרד המשפטים
- הרב גולדשמידט - מועצת הרבנות הראשית
- הרב ישראלי - מועצת הרבנות הראשית

מזכירת הוועדה:

ר. מלחי

רשם:

א. סידי

חוק יחסי ממון בין בני-זוג, תשכ"ט-1969

סדר-היום:

(22.11.71) (מס' 151)

חוק יחסי ממון בין בני-זוג. תשכ"ט-1969

היו"ר י. גולדשמידט: אני פותח את הישיבה ומקדם בברכה את משלחת מועצת הרבנות הראשית. המשלחת הוזמנה לפי בקשת הרבנות, ואנחנו נשמע את השגותיה על החוק הנדון.

הרב גולדשמידט: למעשה חוק זה היה כבר בטיפולה של הכנסת - נדמה לי בשנת תשכ"ב - בעקבות הצעה שהוצעה על-ידי שתי חברות כנסת. למען האמת הדבר היה קצת חמוה בעינינו, משום שלמעשה חוק זה הוא חוק גירושין. החוק מדבר על פקיעת נישואין, ולפי דין חורה יש רק שתי דרכים לכך - במות האשה או במות הבעל. אם הנישואין נפקעים כתוצאה מכך, זהו נושא שדן בו חוק הירושה. לכן, החוק המוצע הוא למעשה חוק של גירושין. וחמוה בעיני שמעולם לא ביקשו לשמוע חוות-דעתם של דיינים בנושא זה, כאשר הם הם העוסקים יומם ולילה במשפטי גירושין. וידוע שהחלק העיקרי במשפטים אלה הוא בעיית הסדר הנכסים. אי לכך אנחנו מודים לכם על שהזמנתם אותנו עכשיו לשמוע כמה הערות בעניין זה.

יש וחוקים באים לידי חקיקה על פי דרישת הציבור. החוק שאנחנו עוסקים בו לא בא לפי דרישת הציבור ולא בעקבות לחץ הציבור.

א. אנקוריין: גם ארגוני נשים הם ציבור.

הרב גולדשמידט: בכל אופן כך כותב השופט זוסמן, יושב-ראש הוועדה הציבורית שדנה בסוגיה.

מהו המצב למעשה בשטח הגירושין? הגירושין בישראל נעשים על פי דין חורה ורובם המכריע לפי הסכמה. המקרים של כפיה לגט מאד נדירים. הדיינים שעוסקים בגירושין של בני זוג מקיפים את הבעיה מכל צדדיה. ובכלל זה הסדר עניני הנכסים. ויורשה לי בנקודה זו לצטט מדברי השופט זילברג. המאיר את הבעיה היטב:

"ידוע כי הגירושין בישראל נערכים אך ורק בהסכמת בני הזוג. יש אמנם מקרים שבהם כופין את הבעל להוציא, אבל גם גט כפוי זה אינו כשר עד שהבעל "שהוכח" אומר רוצה אני. הגט ניתן איפוא בהסכמת שני הצדדים, אבל ברור הדבר, כי לא בכל מקרה שואפים שניהם בכל נפשם ובכל מאודם להפרד זה מזו. על פי רוב ובנוהג שבעולם אחד מבני הזוג הוא הדורש את הגט, והשני כרגיל מציג לו תנאים מסויימים. תנאים אלו יכולים להתייחס או לחלום פצויים לאשה, או למקום החזקת הילדים, או למזונותיהם של אלו. אין להשחית מלים על כך, כי בשעה שהם מסדירים את הענינים ההם לא שוררים יחסי אמון ביניהם. האשה, למשל, לא תקבל את הגט, בלתי את הובטח לה, באורחות חוקי ותקף, דבר החזקת הילדים, או להיפר, הבעל לא יתן לה גט, אלא אם כן השיג גושפנקא חוקית לדרישותיו השונות. החוצאה המעשית מכל אלה היא, שכל הענינים ביניהם מוכרחים להסדר בחדא מחתא, ממש ברגע אחד, ואת המטרה הזאת אפשר להשיג אך ורק בדרך זו: שהרבנים המסדירים את הגט יאשרו בעת ובעונה אחת את ההסכם שהגיעו אליו בני הזוג ויקנו לו חוקף חוקי.

לכן, ובהחשב עם הנסיונות שנחנסו בהם בני זוג מרובים, כתוצאה מפסקי-הדין שהוזכרו לעיל, קבע המחוקק הישראלי, כי בית הדין הרבני יהא מוסמך לדון ולהכריע בכל עניין הכרוך בחביעת הגירושין. כדי שבני-הזוג יוכלו להסדיר בבת אחת את כל עניניהם במשרד הרבנות, ולא יצטרכו לפנות, לפני מתן הגט או לאחריו, לערכאות אחרות, ודבר זה מתייב, הכורח המציאות, כי הרבנים יהיו מוסמכים להכריע בעת מתן הגט גם בדבר החזקתם של ילדי בני הזוג וגם בדבר מזונותיהם." עד כאן דברי השופט זילברג.

ד"ר זילברג, נוסף לגדלותו בכל שטח, הינו מומחה בשטח זה. לפני שנחמנה לשופט עליון דן בעניני אישות. נדמה לי שדבריו מורידים במידה גדולה את ההכרחיות כביכול שבחוק זה, מפני שאם הגט בא בהסכמת שני הצדדים, ברור כצהריים שהסכמה זו מותנית בחנאים, והצד המעוניין בגט - בין אם זה הבעל ובין אם זו האשה - יצטרך לוותר.

מה יהא שכרו של החוק המוצע? לפני הגירושיך בעיה זו אולי קיימת, אבל איננה מתעוררת. בשעת הגירושיך יש כבר נימוקים אחרים וסיבות אחרות, וגם הצעת החוק מכירה בזכות הצדדים לעשות ביניהם הסכמים כעולה על רוחם. יוצא שלא נרואית הרבה מהחוק הזה. מכיוון שכך עולה המחשבה: האם כדאי הדבר אם לאו?

ברצוני להעיר עוד הערה. למעשה חוק זה בא לפי דרישת ארגוני הנשים. הנשים - בצדק או שלא בצדק - רואות בכך קידום מבחינת שיווי זכויות לנשים. למעשה כל ענין שיווי הזכויות החל מזמן. חוק שיווי זכויות נחקבל בשנת חשי"א והוא קבע מפורשות, שכל חוק המפלה את האשה איך לו תוקף במדינת ישראל. מה היתה החוצאה מכך? התעוררה בבתי-המשפט בעיית נכסי המלוג. כאשר בעיה זו התעוררה לראשונה היא לא היתה קשורה לבעיה אחרת. אז פסק בית-המשפט, שחוק שיווי זכויות מבטל באופן פוזיטיבי את קיום הדין הזה בישראל, כלומר, אי-אפשר להפעיל את החוק הזה במדינת ישראל.

ש.ז. אברמוב: אולי אפשר להסביר זאת עוד הפעם?

הרב גולדשמידט: אני אומר שהחוצאה הראשונה של חוק שיווי הזכויות היתה בקשר לפירות. פסק-הדין ניתן במשפט של בלבן נגד בלבן. ובית-המשפט פסק שלפי חוק שיווי זכויות לא קיים חוק נכסי מלוג. הבעיה איננה כל-כך פשוטה. יש שופטים הסוברים אחרת. השופט שרשבסקי, ועמו עוד שופטים ואנשי משפט קובעים, שאין ניגוד בין נכסי מלוג וחוק שיווי זכויות, אבל בית-המשפט קבע מה שקבע.

ש.ז. אברמוב: ומה היתה החלטת בית-הדין הרבני?

הרב גולדשמידט: בהקשר לאותו משפט של בלבן נגד בלבן היה סיכסוך אחר, שאגב לו התעוררה גם בעיית נכסי המלוג. אז בית-הדין התכונן לתת פסק-דין כראות עיניו, אבל היוו והצדדים החפשו העניין לא להגיע לפסק-דין.

י. קורן: חקדים אחר לא היה?

הרב גולדשמידט: לא. לי נדמה שאם הבעיה תתעורר פעם בבית-הדין הרבני, לפי החוק הוא יהא מוסמך להגיד את דברו גם בנקודה זו. כידוע, בכל מה שנוגע לפירוש החוק אין בית-הדין הרבני כפוף לבית-המשפט העליון. בית-המשפט העליון יכול לפסוק שענין מסויים איננו בסמכותו של בית-הדין הרבני, או להתערב בבית-דין גבוה לצדק כאשר נפגע הצדק הטבעי. אולם אם ענין מסויים הוא כן בסמכותו של בית-הדין הרבני, זה האחרון מפרש את החוק כראות עיניו.

אחרי כן התעוררה בעיה בצורה יותר חמורה - בקשר למזונות. באה האשה ותבעה מבעלה מזונות. אמר הבעל: יש לך פירות, נכסי מלוג. כתוצאה מכך יצא דבר חמור מאד: מצד אחד יושבת האשה ואוכלת את כל פירות נכסיה, והיא אשה עשירה, ומצד שני חייב הבעל - שהוא שכיר ואין לו רכוש - לפרנסה. בפעם הראשונה, כאשר ישבו חמשה שופטים בענין זה, הוחלט ברוב של ארבעה נגד אחד, שהיות וכבר נפסק פעם שענין נכסי מלוג איננו קיים, זה כאילו נכס לש ממש, הדין הוא שהבעל חייב במזונות אשתו, גם אם יש לה רכוש, ונכסי המלוג דינם כדין רכוש, לפי חוק שיווי הזכויות.

הבעיה כאן היא זו: אם נדרש בית-הדין או בית-המשפט לפסוק בענין מהותי, הרי כל בית-דין מפרש את חוק כפי שהוא מבין אותו. גם בית-הדין הרבני, למרות שתפקידו לדון לפי דין תורה, אם מזדמן לפניו מקרה בו עליו לפרש חוק של הכנסת - הוא מפרשו כפי שהוא מבין אותו. במקרה דנן נמצאה עצה: היות וגם בחי הדין הרבניים צריכים לנהוג לפי החוק הזה, ואם לא יעשו כן מתעוררת שאלת הסמכות, טוגיה שבה בית-המשפט העליון מוסמך לשנות פסק-דין של בית-דין רבני - זה היה המוצא. האמת היא, שאפילו מדובר בבעיה של סמכות אין הדבר כל-כך פשוט, מפני שאם זו סמכות בלעדית יש מוסד אחר שצריך לפסוק - בין דין מיוחד. אבל בעיה זו מעולם לא הועברה לבית-דין מיוחד, ולדעתי היא עדיין פתוחה. אבל זה לא בוגע לענין.

בהקשר זה אני יכול להזכיר גם ערעור אזרחי 61/71, בו ישבו השופטים והחלטו שוב בבעיה זו: באה אשה בעלת נכסים ותובעת מזונות מבעלה, ולה יש הרבה פירות מנכסי מלוג. השופטים הגיעו למסקנה שמבחינת הצדק לא יתכן דבר כזה; יש לה גם פירות וגם נכסים והוא יפרנסה? ממה נפשך? אם נלך לפי ההשקפה המודרנית - אומר בית-המשפט - של שיווי זכויות, איך מקום שהבעל יפרנס אותה. אולם זהו ענין להכרעת המחוקק (כותב השופט אגרנט). על המחוקק לדאוג שתוצאת חוק לא תהיה אי-צדק. השופט אגרנט כותב, שלדעתו לא נתן המחוקק את הדעת בשנת תשי"א לבעיה זו; אולי נתן את הדעת על בעיית נכסי המלוג, אבל לא נתן את הדעת לבעיית המזונות שעלולה להביא לאי-צדק.

מהי הסיבה לכך? בהלכה שלנו יש דין לפיו מורדת מפסידה מזונותיה. אחרי י"ב חודשים, אחרי שהוכרזה כמורדת ואחרי שנעשו לה כל משפטי מורדת - היא מפסידה את זכויותיה. אחת הזכויות שהיא מפסידה היא זכות הפדיון. כנגד זה יש לבעל פירות, ואם יש מקרה בו האשה מרדה כשהבעל איננו אשם - אם כי על פי רוב שניהם אשמים - יוצא שמכיוון שהיא מפסידה את זכותה לפדיון מפסיד הבעל זכותו לפירות. והשאלה היא: היחכן? במה הוא אשם? מנין הלוקסוס הזה של זכויות בלי חובות? אם שוללים מהאשה, מאיזה טעם שהוא, את זכויותיה, וכנגד זה יש חובות, יהיה כאן משפט מעוקל אם ישללו גם את הזכויות הנגדיות. אולם כאשר באים לעשות מעשה כלאים בין שתי שיטות משפטיות, ולהרכיב אחת על רעותה, יוצא שהחובות המוטלות על הבעל - נשארו; הזכויות שיש לאשה - נשארו; אולם לבעל יש רק חובות ללא זכויות. זו תמיד הסכנה כאשר עושים הרכבה של שני חוקים.

אתן עוד דוגמה אחת. יש פסק-דין ידוע במשפט קוטק-ולפסון, אשר קבע, כי בעניני אישות החוק המחייב במדינה הוא דין תורה, ולא רק בית-הדין הרבני, אלא גם בית-המשפט האזרחי חייב ללכת לפי חוק זה. מה יוצא כאן? לפי מושגי החוק האנגלי צריכים ראיות הם עניינים פרוצדורליים. לפיכך יכול בית-המשפט, לפי אותו פירוש, להחבט על הפרוצדורה האזרחית, השאובה מהחוק האנגלי, משום שאין זה דבר מהותי. יוצא דבר משונה מאד. היה פסק-דין בעניינה של ידועה בציבור אשר טענה, כי מי שחיה עמו לפני מותו הוריש לה את הבית. בנין של אותו אדם טענו שאין זו אמת. כאן היו צריכים לעשות הרכבה של שני חוקים. לפי החוק האנגלי צוואה חייבת להיות בכתב ולא בעל-פה. על פי הדין היהודי צוואה של שכיב מרע יכולה להיות בעל-פה. זה שהידועה בציבור חיה עמו היה אמנם שכיב מרע. מכיוון שהוא אמר לה זאת בעל-פה - זו אמנם צוואה. אולם מנין אפשר לדעת שהוא אמר לה כך? היא בעצמה אומרת שהוא אמר לה. יוצא אבסורד: אילו היינו הולכים לפי דין תורה - היא בכלל לא היחה יכולה לטעון בפני בית-דין; אילו היינו הולכים לפי החוק האנגלי - צריכה להיות צוואה בכתב; הרכבת שתי שיטות משפטיות יוצרת אבסורד. לכן, או שאנחנו הולכים לפי שיטה זו או שאנחנו הולכים לפי שיטה זו.

מי שקורה את פסקי-הדין בעניינים אלה יכול לעמוד בנקל על ההחלטות הרבות של השופטים עצמם. הם מחקשים לפסוק מסיבה אחת ויחידה: משום שמנסים להרכיב חוק על חוק ולאחות שני חוקים שאינם מתאחים יחד.

נאמר שהחוק המוצע בא ביזמת ארגוני הנשים החושבים שהם דואגים לטובת האשה. אבל מהי התוצאה? הבעל נושא בעול הבית; הבעל חייב במזונות; אולם כאשר מגיעים לחלוקת הרווחים - אז יש חשבוך אחר - שניהם שותפים. לפי התנאים המקובלים במדינה ולפי הנסיון היום-יומי אנחנו יודעים שיש, לצערנו, משפחות רבות בהן הנשים הן הנושאות בעול המשפחה, בעוד שהגברים יושבים בבתי-קפה. מה יהיה בעת הגירושין? יבוא הבעל ויבקש את חלקו ברכוש שהאשה עבדה קשה כדי להגיע אליו; היא גידלה את הילדים ואף הכניסה רווחים, ועתה יבוא בעלה, שלא עשה כלום, ויבקש מחצית. אני בטוח שאם החוק הזה יחבל ויתבצע, חיש מהר יתברר לאותם ארגוני נשים שהתוצאה איננה מה שהם חשבו.

מאיך גיטא, למי למעשה דואג החוק הזה? אם מדובר על אנשים מהמעמד הבינוני והנמוך - מה יש להם? יש דירה שעל פי רוב רשומה על שם שני בני הזוג. כך גם דורשת הקרן הקיימת, אם הקרקע שלה, כך דורשות חברות השיכון הציבוריות, וממילא ברוב המכריע של המקרים הדירה רשומה על שם שני בני הזוג. יוצא שהחוק הזה מכוון בראש וראשונה לעשירים, אלה שיש להם רכוש רב, ומתעוררת השאלה: האם לשם כך צריך לחוקק חוק של הכנסת, כדי להסדיר חלוקת רכוש בין עשירים? הם בוודאי ימצאו את הדרך לכך.

ידוע שיש הרבה מקרי גירושין במדינה. אולם שמעתי אתמול מפי דיין אחד, שבזמן האחרון רואים נטייה להתמעטות הגירושין. קשה לומר אם זוהי תופעה זמנית או מגמה, אבל מכל מקום לאחרונה קטן מספר הגירושין. לי נדמה - וכל מה שאני אומר הוא מחוץ הנסיון - שמקרי הגירושין ההכרחיים אינם רבים. ז.א., לבני-הזוג נדמה, אמנם, תמיד שהגירושין הכרחיים, ובאמת רע להם, אבל השאלה היא, האם אחרי הגירושין יוטב מצבם? החשובה היא חיובית לגבי מיעוט בלבד. לכך בתי-הדין משתדלים בכל מיני דרכים להביא להשלמה של בני-הזוג, דוחים אותם פעם ועוד פעם, ואינם נחפזים לחת לגליזציה לגירושין. אנחנו יודעים כי החיים אינם אידיאליים. כמה אנשים חיים בכלל בצורה שאפשר לקרוא לה אידיאלית? אלא מה - במשך הזמן מסתגלים, מסתדרים, יש ילדים, שגם הם סיבה המעכבת גירושין. כי הסובלים ביותר מהגירושין הם הילדים. ולצערנו הרב אנשים רבים, ובכלל זה גם אנשי תרבות, אינם יודעים כיצד להתנהג עם הילדים.

ויש עוד דבר שניכר בעינינו בזמן האחרון. אם עקב הגירושין אדם צריך להחזיק שתי דירות, במקום אחת, כל אחד מבני-הזוג עושה את חשבונות הכלכלי מה יהא מצבו אחרי הגירושין. ואתם יודעים מה פירוש הדבר להחזיק היום שתי דירות. אולם אם חלוקת הרכוש תהיה קבועה מראש, ואחד מבני הזוג - לפחות - יראה שהוא יכול לקבל לא רק גט אלא גם נדוניה בצדו, חוששני שזה יעודד גירושין. ידענו עד כה שנדוניה נותנים בזמן הנישואין. עכשיו גם בזמן של גט תהיה נדוניה, ואפשר להגיד שהגירושין יהיו עסק טוב.

בסעיף 5 להצעת החוק נאמר: "כל עוד לא עשו בני הזוג הסכם נישואין, ובמידה שהסכם נישואין שעשו אינו קובע אחרת, יראו כמסכימים להסדר איזון משאבים לפי הפרק הבא, ויראו הסדר זה כהסכם הנישואין שנחמלאו בו הוראות סעיף 2". ז.א., בני זוג שנישאו ולא עשו הסכם ביניהם - יראו אותם כאילו מסכימים להסדר איזון משאבים לפי הצעת החוק. אילו דובר כאן בנישואין בין בני-זוג שניהם עורכי-דין - נ"חא; אפשר להגיד: הם מכירים את החוק ויודעים מה הן התוצאות אם לא עשו הסכם ביניהם. אולם רוב הציבור אינו ציבור של עורכי-דין, משפטנים או חברי-כנסת. הרוב הגדול של הציבור מעולם לא קרא חוק. יוצא איפוא שזוהי פיקציה משפטית. הדבר הזה כבר נעשה בכמה חוקים אחרים. למשל - בחוק הירושה. כאשר התעוררה בעיית הידועה בציבור רצו לתת גושפנקא יותר מכוונת וכתבו: רואים את הנפטר כאילו כתב צוואה. אולם אל לנו לשכוח שזה אינו דבר מוסכם. זהו דבר כפוי. ז.א., כופים עליהם להתנהג כך. עד שידיעת החוק הזה תחדור לתודעת הציבור, וכל אלה שהולכים להתחתן יידעו שאם אין הם חותמים על הסכם חלוח עליהם הוראות אלה ואלה של החוק הזה - זה לא יהיה לא בדור הזה ואף לא בדור הבא.

ז.א., בכוח החוק כופים על בני-הזוג דבר שאין הם יודעים שעה שהולכים להתחתן ושיודע להם רק בשעה שילכו להגרש.

בסעיף 10 נאמר: "ראה בית המשפט נסיבות מיוחדות המצדיקות זאת, רשאי הוא, לבקשת אחד מבני הזוג - (1) לקבוע נכסים נוספים על האמורים בסעיף 7(א) שיוצאו מן הנכסים ששווים יאוזן בין בני הזוג או לקבוע נכסים ששווים יאוזן על אף היותם בין האמורים בסעיף 7(א). סעיף 7(א) קובע שיחולקו רק הנכסים שנוצרו חוץ כדי תקופת הנכסים, בעוד שנכסים שהיו לכל אחד מבני הזוג לפני הנישואין, או שקיבלו במחנה או בירושה, החוק הזה לא יחול עליהם. בא סעיף 10 ואומר, שביית-המשפט רשאי לקבוע נכסים נוספים על האמורים בסעיף 7(א) אשר שווים יאוזן על אף היותם בין האמורים בסעיף 7(א). בוויכוח שהיה במליעת הכנסת בקריאה הראשונה, התבטאו כמה מן הנואמים נגד הסעיף הזה, משום שהוא מטיל עול כבד מאד על השופט לקבוע דרך לתי שיקול דעתו, בלי הנחיה של החוק. יתכן ולגבי הריישא של סעיף 10(1) אין השד נורא כל-כך. אפשר לומר: החוק הזה לקח מבן הזוג האחד ונתן לשני. כי הלא החוק קבע שנותנים משהו לשני שלא מגיע לו; לכן אומרים: אם ראה השופט שאין זה נכון - לא נותנים לבן הזוג השני. אולם הסייפא חמור מאד, משום שהשופט רשאי "לקבוע נכסים ששווים יאוזן על אף היותם בין האמורים בסעיף 7(א)". ז.א., מדובר בנכסים שהיו לאחד מבני הזוג לפני הנישואין. יתכן ואלה נכסים מדורי דורות. בא סעיף 10 ומסמיר את השופט לקחת מהנכסים של זה ולתת לזה. אינני מתיימר להיות בקיא בחוקים, אבל מסופקני אם יש חוק בעולם המעניק סמכויות כאלה לשופט. כלומר, בלי חוק חרות אפשר יהיה לקחת נכסים של אחד מבני הזוג ולהעביר אותם לשני. וזאת לשם מה? צניח שצריך לתח פיצויים בנוסף לכחובה. זה ענין שנוגע לגירושין. חוק זה איננו חוק גירושין אלא חוק נכסים. היו פסקי-דין בעניני גירושין שקבעו, שאם בית-המשפט יפסוק מזונות מוגדלים כדי לכופ גט - הדבר לא יהיה חוקי. מפני שאין זה מתפקידו של בית-המשפט האזרחי לחפש דרכים לכופ גט, כפי שאין זה עניינו לכופ שלום-בית. בענינים אלה מסרה הכנסת סמכות בלעדית לבתי-הדין הרבניים. אולם סעיפים מסויימים בהצעת החוק המוצעת מביאים לכך, שבסופו של דבר החוק הזה יהיה חוק גירושין.

אני חוזר לשאלה היסודית שמעורר סעיף 10: כלום יתכן הדבר ששופט יהא מוסמך לקחת נכסים מפלוני ולהעביר אותם לאלמוני? זוהי גם הכבדה יותר מדי גדולה על השופט עצמו. מה תהיה התוצאה? כאשר יבואו הצדדים לפני בית-המשפט או לפני בית-הדין יתחילו לברר לפני כן איזה שופט חי יותר טוב עם אשתו, איזה שופט מתייחס יותר טוב אל אשתו וכו'. אם יש חוק חרות המצב הוא לגמרי אחר. יש ודיין אומר לפעמים: לבי אינו שלם עם זה, השקפתי אחרת, אבל כך כחוב בחוק ואין לי אלא לפסוק לפי החוק. כאן נותנים לשופט שיקול דעת לגבי דברים ששייכים בצורה מובהקת למישהו אחר. מפני שכאשר שני אנשים באים להתגרש הם כבר אינם בני-זוג; הם כזרים. ולפי דין תורה כל אחד לוקח את נכסיו. גם החוק המוצע אומר שהנכסים השייכים לכל אחד מבני הזוג לא יהיה לחלוקה - עד שבא סעיף 10 ומסמיר את השופט לקחת מנכסיו של האחד ולתת לשני. כלומר, זה יכול להיות חוק מיוחד בשביל ראובן ולאח. אני חושב שזה יותר מדי מכביד על השופט ושזו חריגה גדולה מדי.

בפסקה (4) של סעיף 10 נאמר שביית-המשפט רשאי לקבוע שהזכות האמורה בסעיף 7 תקום לא עם פקיעת הנישואין אלא במועד אחר שיקבע. ז.א., בית המשפט או בית-הדין רשאי לקבוע מועדים אחרים לפקיעת הנישואין. כאן מרחיקים לכת יותר מדי. גם מבחינה משפטית וגם מבחינה מעשית אנחנו יודעים מהנסיון היום-יומי שאלפי זוגות שוקלים אם כדאי להם להתגרש אחרי שהם עומדים על כל התוצאות הכרוכות בכך. אנחנו יודעים מתוך הנסיון שהבירורים בענינים אלה קשים מאד. קשה לברר מי צודק ומי אינו צודק. ברוב המקרים שניהם אשמים. אפילו בירורים עובדתיים קשה מאד לברר. על פי רוב אין עדים וכל אחד מבני הזוג מטיח את האשמה על השני. זוהי גם אחת הסיבות לכך שמשפטי גירושין נמשכים זמן רב. אפילו אם בעל מכה את אשתו קשה מאד לברר, מפני שהבעל איננו מזמין עדים, על אחת כמה וכמה שאין מזמינים עדים בעת טי כסוך

בין בני הזוג. אם חלוקת הנכסים תוכל להעשות עוד בתקופת הנישואין, ז.א., אפשר יהיה לקבל את הנדוניה עוד לפני הגירושין - זה יהיה רע מאד.

כאן עלינו לזכור שסמכות זאת ניתנת גם לבית- המשפט וגם לבית-הדין. כלומר, הסמכות הזאת ניתנת לאותו בית-משפט שאיננו דן בעניני גירושין. יוצא שחובל לפסוק בכך ערכאה שאיננה עוסקת ביסודם ובעיקרם של הדברים, מפני שזה גט לא תפקידה. בית-הדין, המברר את ענין הגירושין מכל האספקטים שלו, אולי יכול להגיע למסקנה כלשהי. בית-המשפט איננו נכנס לזה מפני שאין זה תפקידו. מה איפוא יעשה השופט? יצטרך פשוט לחלק את הרכוש, וזה יכול להביא ממש לאסונות בחיי המשפחה.

לפי ההלכה יש אפשרות, שאם הבעל אינו מתנהג כשורה בית הדין רשאי גם לפני הגט להפסיק את מתן הזכויות. אבל יש הבדל בין הפסקת מתן הזכויות לבין מתן המחנות הללו. גם המקרים האלה של הפסקת זכויות הם נדירים מאד, מפני שאם יש תקווה כלשהי שהיחסים בין בני הזוג יחזרו לתקינותם, דבר זה יסחום את הגולל.

מתעוררת פה בעיה הלכתית רצינית מאד. כידוע לפי דין תורה כופין גט אך ורק אם יש עילה מספקת לכופ את הגט. אם יכופו על אדם גט ללא עילה מספקת הגט עלול להיות פסול מעיקרו. הדין הזה חל על הבעל ומבחינה מסויימת על האשה. רבנו גרשום השו"ת ל'פג' 900 שנה את האשה לאיש ונתן לה את הזכות הזאת - גם הסכמתה דרושה לגט. אם אפשר יהיה, לפי חוק זה, לחלק את הרכוש עוד לפני הגירושין, תהיה בכך כפיה - אמנם לא על-ידי שוטים אלא על-ידי ממון - העלולה לפסול את הגט. כידוע, בדרך-כלל אחרי גירושין אחד מבני הזוג מסתדר והשני נשאר אומלל. לא מן הנמנע שימצאו רבנים וטוענים בבתי-דין שיחפשו דרכים לפסול את הגט בטענה שאלצו את הבעל לתת גט; לקחו לו את הכל; היה לו עסק גדול - הרסו לו את העסק. אינני חושב שהחוק צריך לסייע למקרים כאלה. עד כה רגילים היינו שההידיונות לפני בית-הדין הרבני היא לפני הגט. סעיף זה עלול לגרום להידיונות אחרי הגירושין. ולא רק בעניני ממון אלא לגבי כשרות הגט עצמו.

סעיף 11, לדעתי, מנוגד לרוח החוק עצמו. גם כפי שהחוק הזה מוסבר על-ידי השופט זוסמן - אין הוא בא לקבוע בעלות על נכסים וחלוקתם בין בני הזוג כל עוד הם נישואים, אלא זהו הסדר לעת גירושין. ברגע שמעבירים זכויות ליורשים - זה כבר איננו הסדר של גירושין. ההלכה אומרת שאדם יכול להוריש ליורש רק דבר של ממון ודבר שיש בו ממש. נדמה לי שסעיף 11 גורם עוול משווע. כי מה יהא דינם של בנים מבעל אחר או בנים מאשה שניה? היכן הצדק לקחת זאת מהיורשים?

סעיף 14 (א) קובע חיוב אבסולוטי: "חוב שהחליט בו אחד מבני הזוג לסיפוק הצרכים הסבירים של משק הבית המשותף, אחראים לו שניהם יחד ולחוד". לדעתי עלול הדבר להביא לתקלות רבות. מבחינה מעשית נדמה לי שאפשר לקרוא לסעיף הזה "חוק החנווני". כאן דואגים לחנווני. יחכן והיו צריכים לחוקק חוק מיוחד לחנווניים; אבל מדוע הכניסו אותו לכאן?

יש מקרים רבים בהם האשה איננה מקבלת מזונות מהבעל - או מפני שהיא עובדת, או מפני שלא מגיע לה לפי דיני המזונות, ובגלל התנהגותה הפסידה מזונותיה. החנווני איננו יכול להכנס לפרטי החיים והיחסים בין בני הזוג. הוא יחבץ את שניהם. ולהיפך - יש והבעל נותן מזונות לאשתו ונוסף על זה כסף לחוד. קשה לומר באופן אבסולוטי שהחיוב הזה חל על שניהם.

מה המצב היום? יבוא החנווני ויחבץ את בן-הזוג השני בטענה שהאשה קנתה מצרכים בשביל שניהם. נדמה לי שגם לפי החוק הקיים יכול החנווני לתבוע את שניהם. אולם אז חובת ההוכחה עליו. הוא יצטרך להוכיח שהאשה קנתה מה שקנתה גם בשביל הבעל. לפי החוק המוצע

החוב הוא חוב של שניהם. לך תוכיח שלא אכלח; לך תוכיח שיש לך משלך;
לך תוכיח ששלמת בלעדי זאח.

איזה קרדיט יכול כבר לחת חנווני?

א. אנקוריון:

יש גם מקרה, יש גם טלוויזיה ועוד דברים רבים.

מ. פרוש:

סעיף זה מדבר על "סיפוק הצרכים הסבירים של משק הבית".

א. אנקוריון:

המושג הזה מאד אלסטי. השווה. למשל, מה היו הצרכים הסבירים לפני ארבעים שנה ומה הם היום.

הרב גולדשמידט:

אבל כאן יש דבר נוסף: ל"חוק החנווני" הכניסו גם "איש ואשה הידועים בציבור כבני זוג". אמנם עד כה יש כבר חוקים רבים בהם מוזכרת הידועה בציבור. אבל כל החוקים האלה לא היו לא חוקי נישואין ולא חוקי גירושין. נדמה לי שלראשונה הוכנס המושג הזה בחוק הגימלאות. הטענה הייתה: הם חיו יחד; מדוע שהיא לא תיהנה אחרי מותו? זו הפעם הראשונה שמכניסים את המושג הזה לחוק נישואים וגירושין. והשאלה היא: האם כדי לפתור את בעיית החנווני - שאפשר היה למצוא לה פתרונות אחרים, ובמסגרת חוקים אחרים - צריך היה להכניס את המושג הזה לתוך החוק המוצע?

כאן אני רוצה להוסיף עוד דבר. ידוע היא שהמצב של ידועה בציבור נותן גושפנקא חוקית. וברצוני להשתמש בדברי השופט אולשן, דברים שאמר במשפט בו היה ענין של ידועה בציבור. אמנם הוא היה במיעוט, אבל אמר כך: לצערנו הרב הרבה זוגות רבים ביניהם, אבל כשבאים אחרי זה לפני הרבנים משתדלים אלה להשלים ביניהם. אולם כאשר יש כבר משהי אחרת - לא טוב, כי אין אפשרות לחקן. גם האחרת הזאת רוצה גושפנקא חוקית, והמצב לא ימשך זמן רב ללא גושפנקא.

נאמר במקומות רבים ובהזדמנויות רבות שכל ענין הידועה בציבור הוא בבחינת הכרח בל יגונה. כי מה יעשו כהן וגרושה, או סוגים אחרים של אנשים שאינם יכולים להנשא? הרבנים הם איפוא אלה שהביאו את הידועה בציבור. כי מה יעשו בני אדם שאינם יכולים להנשא? רבותי, אומר לכם משהו מנסיוני. אני יושב כבר 21 שנה בבית-דין; זכיתי לראות מקרים כאלה - ובכללם של ידועות בציבור - אולי בשבוע אחד יותר משאחם נתקלחם בהם בכל ימי חייכם; עדיין לא זכיתי לראות ידועה בציבור בגלל איסורי נישואין. בגלל כהן וגרושה. המקרים האלה הם בודדים. אמנם הציבור יודע עליהם מפני שכלי התיקשורת דואגים לתת להם פרסום, אבל הרוב המכריע של המקרים האלה איננו נובע מהצורך לעקוף את חוק הנישואין, אלא מהצורך לעקוף חוק אחר - חוק הביגמיה. היות ואי-אפשר לגרש אשה בעל-כרחה, ואסור לשאת אשה שניה, ובינתים אחד מבני הזוג עלה לגדולה - אותו בן-זוג לוקח לו ידועה בציבור, לפעמים אחת ולפעמים יותר, וחוק הביגמיה נעשה הפקר. ואם לפי החוק בסעודיה אפשר לקחת עד 4 נשים - כאן אין כל הגבלה. התוצאה הסופית - משפחות רבות נהרסות, חיי ילדים נהרסים.

אני חוזר לנושא: אם אמנם יש כאן דאגה לבעל המכולת או לירקן, מן הראוי לחפש איך להסדיר זאת מבחינה חוקית. אולם לא יתכן שאגב כך תינתן גושפנקא חוקית בחוק נישואין לענין שגורם להרס חיי המשפחה. יתכן והעסקניות העוסקות בענינים אלה אינן מכירות את המציאות לאמתה. כי בכך הן ייטיבו לנשים מעטות ולעומת זאת יאמללו משפחות רבות בישראל. בחי-הדין שלנו סגורים לקהל הרחב משום שאי-אפשר להוציא עניני אישות לרחוב. אילו היו הם פתוחים, כבתי-המשפט, היה הציבור לומד לדעת מהי התוצאה של כל החוקים האלה.

הערה לסעיף 17. סעיף זה קובע שעל יחסי הממון בין בני הזוג יחול חוק מושבם בשעת עריכת הנישואין. אנחנו ארץ עליה. לישראל באים יהודים מכל ארצות העולם. אולם היהודים שבאים לישראל אינם מהגרים מארץ לארץ אלא שבים למולדתם, ומכוח חוק השבות הם מקבלים מיד אזרחות ומלוא הזכויות שיש לכל אזרח. מדוע יגרור כל אחד את חוקי מדינת המוצא שלו? הלא הוא שב למולדתו הוא!

אגע בעוד נקודה ובוה אסיים. סעיף 18 אומר: חוק זה אינו בא לגרוע מסמכות שיפוטם של בתי הדין הדתיים. ובסעיף קטן (ב): "בענין שחוק זה דן בו, ינהג גם בית הדין הדתי לפי הוראות חוק זה. זולת עם הצדדים הסכימו לפני בית הדין, מרצונם הטוב, להתדיין לפי הדין הדתי". ציטטתי קודם מדברי השופט זילברג האומר, שכורח המציאות הוא, כי אותו בית-דין שדן בענין הגירושין ידון גם בענין הממונות. בחוק הירושה יש סעיף האומר, שעל פי הסכמת שני הצדדים יכולים הם להתדיין בבית-דין רבני לפי דין תורה. הם לא צריכים להסכים לכך שיתדיינו לפי דין תורה, אלא צריכים להסכים להתדיין בבית-דין רבני. כאן אומרים שדרושה הסכמה מפורשת של בני הזוג להתדיין לפי דין תורה. ז.א., יכולים בני הזוג להתישב לפני בית-דין רבני, ואם אין הם אומרים את ההיפך צריך אותו בית-דין לדון אותם לא לפי דין תורה.

בדברים שנאמרו בכנסת בנושא זה ניסו להסביר את הדבר כך: ידוע שיש תקנות של קהילות וקהילות רבות תקנו תקנות והלכו לפיהן; כלום לכנסת פחות סמכות משיש לכל קהילה אחרת?

אולם יש הבדל. כל התקנות שנתקנו במשך הדורות בקהילות שונות היו תקנות מקומיות. הן היו מצומצמות לשטח מסויים ולענין מסויים. לתקן תקנות בניגוד לדין תורה בשביל כלל ישראל - דבר כזה לא היה ואי-אפשר לעשותו לפי דין תורה. המהר"ק נוגע בחשובותיו בשאלה זו. הענין התעורר בעקבות מינהג שהיה במקום לפסוק בעניני ירושה שלא לפי דין תורה. והתעוררה השאלה: למה לא? זהו מינהג המדינה, זהו ענין של ממון - למה לא? החשובה שלו הייתה: אמנם אפשר להסדיר ענינים פרטיים לפי המינהג, אבל לתקן ולהנהיג דבר כולל ושונה לכל, כלומר לעשות חוק כללי בניגוד לדין תורה - אין עקירה של דברי תורה גדולה מזו.

ומכאן - לבוא לבית-דין רבני ולומר לו: אתה תדון אותנו, אך תדון אותנו בניגוד לדין תורה - זהו דבר שלא יתכן. אי-אפשר להעמיד דין ולומר לו: שפוט בניגוד לדין תורה.

אומר הרשב"א בענין זה, שהלכה מינהג בארץ מסוימת ללכת לפי דיני המדינה, שהם לא לפי דיני התורה. ואף על פי שמינהג מחייב הוא אומר: "ובכלל עוקר כל דיני התורה השלמה, ומה לנו לספרי הקודש המקודשים שחברו לנו רבי... ואחריו רבינא ורב אשי, ילמדו את בנייהם דיני הגויים ויבנו להם במות שלואות בבית-מדרשי הגויים - חלילה לנו, לא חהא כזאת בישראל וח"ו שמא תחגור החורה ש"ק".

אנחנו איננו מבקשים - אם כי היינו רוצים - שכל חוקי המדינה יהיו לפי דין תורה. אבל לכופ על בית-דין רבני לדון לא לפי דין תורה - זהו דבר מרחיק לכת.

הרב ישראלי:

אני רוצה להתחיל באותה נקודה בה סיים כבוד הרב גולדשמידט, כלומר, לגבי אותו סעיף המחייב את בתי-הדין הדתיים לשפוט לפי חוק זה. דבר זה מחייב, גם מבחינת ההגינות, אבל עוד יותר מבחינת עצם המהות של החוק - שהוא יקבל את הגושפנקא של הרבנות הראשית. מכיוון שדיני ישראל הצהירו אמונים לשפוט לפי דיני ישראל, במקרה והדבר אינו עולה בקנה אחד עם ההצהרה ברור שזה יעמיד אותם במצב מביך מאד. מצד אחד הם חייבים להשמע לחוקים שהכנסת מחוקקת, ומצד שני הם חייבים לשפוט לפי דיני ישראל. לכן לא יתכן שחוק כזה, המחייב את בתי-הדין, לא יקבל את הגושפנקא של הרבנות הראשית.

פלא בעיני שלא נועצו ברבנות, והיא אף לא הוזמנה להביע דעתה לאחר הגשת החוק לכנסת, אלא היינו צריכים לבקש כי נוזמן.

ביזמת הרבנות הראשית, לאחר שנודע לנו כי מתקיים דיון בחוק, אשר, לדעתי, היינו צריכים להיות ה"מחותנים" הראשיים בהכנתו, כדי שהרבנות הראשית תוכל לחוות דעה שאין כאן ניגוד ולכן דייני ישראל יכולים לדון לפי זה. אם הדבר הזה לא נעשה, ולא ייעשה, פירוש הדבר שהדיינים יעמדו בפני מצב של שתי רשויות, כאשר האחת אומרת כך והאחרת אומרת אחרת, או איננה אומרת, וכל זמן שאיננה אומרת אחרת עומדת לפני הדיינים ההלכה.

ר. ארזי: הלא "דינה דמלכותא דינה".

הרב ישראלי: בענין זה יש הגבלות. הרב גולדשמידט כבר ציטט את הרשב"א. איננו יכולים להתחשב בכל דבר בדיני מלכותא ולסגור את חושן משפט. דבר זה מסוייג מאד.

אולם הצעת החוק הנדונה היתה ערה לדבר, מפני שהסעיף הראשון של החוק איננו מדבר על תוכנו של החוק, אלא על משהו אחר לגמרי: הסכם נישואין הוא הסכם בין בני הזוג הקובע את יחסי הממון שביניהם. אם יש הסכם כזה - לית דין ולית דייך. בני הזוג יכולים לעשות ביניהם כל הסכם שהם רוצים ואיש לא יתערב, אם כי גם כאן יכול להיות סייג מבחינת צלילות הדעת שהיתה להם בשעת עריכת ההסכם. נניח שבא זוג להתחתן ואין הוא יודע לפני מה הוא עומד. לא לזה היה רכוש ולא לזה היה רכוש. במשך הזמן האיש חרוץ, מקים בית-חרושת, השקפתו משתנה. הוא איננו יודע למה הסכים ועל מה חתם. בייחוד שכאשר הולכים להתחתן אין חושבים על גירושיך. על כן, יתכן ויש מקום לדון בשאלה האם אין זו אסמכתא בה הוא חייב את עצמו מתוך שלא ידע במה זה מחייב אותו. הרמב"ם אומר שאין אדם יכול לחייב את עצמו בדבר שאיננו קצוב. יוצא שההחייבות הזאת היא התחייבות ערטילאית.

אבל נניח שהאפשרות של עריכת הסכם אמנם קיימת ואיננה פסולה. אם הדבר כך, ההסכם צריך להערך בצורה אשר תבטיח כי הזוג יידע את אשר לפניו. לכן, האמור בסעיף 5, דהיינו, שכל עוד לא עשו בני הזוג הסכם נישואין, ובמידה שהסכם נישואין שעשו אינו קובע אחרת, יראו אותם כמסכימים להסדר איזון משאבים לפי חוק זה - דבר זה אינו צריך להיות נלמד מיכללה אלא טעון הסכמה מפורשת. צריך להעמיד בפני בני הזוג את שתי האפשרויות, האפשרות של הסכם והאפשרות של איזון משאבים, להסביר להם מה אומר כל דבר ולתת להם את הבחירה. אחרת יוצא שמחייבים אדם לדבר בלי שהוא יידע למה הוא מחייב.

בכך עדיין אינני מביע דעה פסקנית, מפני שזה תלוי במועצת הרבנות הראשית. אבל כפי שהדבר נראה לי במבט ראשון, אפשר לדבר על הסכם, ולא שמישהו אחר יבוא ובמקום הסכם יגיד מיכללה: רואים אותו כאילו הסכים לזה וזה. מיכללה ייחננו עושים רק בשעת הדחק. למשל: יש בהלכה אפשרות שאדם אומר: כתבו גט לאשתי. פה מתעוררת השאלה: הוא לא אמר "כתבו וחנו" אלא אמר רק "כתבו". יש מקרים בהם אדם נמצא במצב מסוכן, למשל בשעה שהוא מושלך לבור, ואז הוא אומר זאת. אפשר להניח כי במקרה זה הוא התכוון לכתוב ולתת את הגט. אולם באופן רגיל אם אדם אומר "כתבו גט" אין אנחנו רשאים לכתוב ולתת, כלומר אי-אפשר להגיד מיכללה שבכל מקרה שהוא אומר "כתבו גט" כוונתו גם לתת אותו. לגבי מקרים של שעת הדחק, כאמור, יכול להיות פירוש יותר מרחיב. אבל לכתוב בחוק מיכללה, שכל מי שלא עשה הסכם נישואין התכוון כביכול להסכים להסדר איזון משאבים, לדעתי דבר כזה לא יתכן. לכן, האפשרות הזאת צריכה להיות מוחנית, לדעתנו, במתן הסבר מוקדם לבני הזוג מהו חוכן הדברים, למה זה מחייב אותם, ורק במקרה כזה, אם הם הסכימו, יש מקום לדון על כך.

לדעתי אין מקום לדון על רטרואקטיביות של החוק המוצע, כלומר שהוא יחול על אנשים שכבר נישאו בשעה שהוא ייכנס לחוק. כי אנשים, שעה שהם נישאו, לא העלו בדעתם אפשרות כזאת של הפקעת זכויות, ואז גם לא היה חוק מפורש שהעמיד לפניהם את האפשרות לעשות הסכם ביניהם.

א. אנקוריון:

סעיף 16 אומר במפורש שמעיף 5 של החוק יחול על בני זוג שנישאו אחרי תחילת חוק זה.

הרב ישראל:

נכון, אבל אני יודע את הוויכוח שהיה בכנסת. היו גם הצעות כאלה.

לכן, אנחנו צריכים לדבר על הסכם שנובע מתוך ידיעה ברורה של שני הצדדים. שנית, אין מקום לדבר על רטרואקטיביות, וגם לא על אפשרות להחיל את החוק הזה על בני זוג שנישאו בחו"ל. אפילו הם נישאו אחרי תחילתו של החוק. לא יתכן שעצם אקט העליה לישראל יהיה כרוך בשנינוי כה מרחיק לכת לגבי אנשים שבשעת נישואיהם לא ידעו כי קיימת אפשרות כזאת.

צדקו אלה אשר הזכירו בוויכוח שהיה בכנסת. כי כאן יש נסיון להרכיב שתי שיטות משפטיות אשר אינן עולות בקנה אחד. שווינוי בנכסים יתכן במקום בו הגירושין נעשים על כרחם של בני הזוג. אז, אם בית-המשפט מחליט על הגירושין הוא מחליט גם על חלוקת הנכסים. לפי דיני ישראל אקט הגירושין מותנה בהסכמה מפורשת של בני הזוג. האשה אינה יכולה לקבל גט אלא בהסכמתו של הבעל. אנחנו יודעים על מקרים בהם לא זו בלבד שהיא לא דורשת רכוש, אלא היא מוכנה לתת פיצויים גדולים לבעלה תמורת הגט. ז.א., כל העניין הזה צריך להגמר בהסכמת שני הצדדים. ממה נפשך? אם הבעל מוכן לתת גט - יריא לידי הסכם; אם לא - הוא יגרום לקשיים. אני סבור שהמחוקק צריך להקל על קבלת הסכמת הבעל. אם יש לו עניין בגירושין - לפעמים הוא נוחן לאשה הרבה יותר ממה שמגיע לה, מפני שהוא מעוניין להפטר ממנה. לכן החוק לא צריך להכביד אלא להקל.

אם הסכמה נדרשת - היא נדרשת גם מטעם האשה. פעמים אומרת האשה: בשום אופן לא אסכים להחגרש. החוצאה היא שאו הוא או היא צריכים לוותר על זכויותיהם כדי שהצד השני יסכים לגט. פירוש הדבר שהחוק הזה יישאר חוק על גבי הנייר בלבד. אשה שהיא המעוניינת בגט - לא תפעיל את החוק אלא תגיע להסכם עם בעלה תוך ויתור על זכויותיה. אם הבעל יהיה מעוניין בגט - יהיה מצב הפוך. כלומר, החוק לא יביא לאותה תוצאה שהוא מכוון אליה. מבחינה חיצונית אולי יהיה כאן רושם של שוויון זכויות, אבל למעשה לא יחול כל שינוי.

החוק מדבר אמנם על חלוקת רכוש, אבל אין הוא מקיף את הבעיה בכללותה. כי לא תמיד בני הזוג הם בעלי רכוש. יש לפעמים שרכושם הוא מסוג אחר - רכוש בראש, רכוש של מוניטין. לדוגמה: אדם הגיע לדרגה גבוהה במדע או בפרופסורה. אי אתה יכול למדוד זאת. האם אתה יכול להטיל עליו תשלום פיצויים במשך כל ימי חייו, לפי גודל החזעלת שיזכר להפיק ממעמדו? הרי זה לא ניתן למדידה, ואינני חושב שמישהו יסכים להפעלת חוק כזה.

היו"ר י. גולדשמיט:

אבל החוק הזה מדבר על נכסים בלבד.

הרב ישראל:

ז.א., אין כאן מיצוי מלא של המטרה שרוצים להשיג. החוק אינו יכול לעשות זאת. יהיה זה אבסורד אם נאמר שהפרופסור צריך לשלם עבור העמדה שרכש. אבל גם כאן אפשר לפעון שזה לא מוסרי, מפני שבמקרה אחד אדם רכש נכסים, ובמקרה אחר - יידע בסעיף 7(ג) נאמר: "שווי הנכסים של בן-זוג יחושב בנסיבות החובות המגיעים ממנו לנושיו, לרבות המגיע לאשה על פי הכתובה, למעט החובות המתייחסים לנכסים שיש למעט לפי סעיף קטן (א)". יש עדות בישראל בהן הכתובה היא משהו פורמלי-חיצוני. אצל האשכנזים, למשל, לא מתייחסים ברצינות רבה לסכום הרשום בכתובה. מאידך גיטא יש עדות בהן ההתייחסות לכתובה היא אחרת. משפחת הכלה דורשת שיירשם סכום גדול ככל האפשר - יש שרושמים 50 אלף או 100 אלף לירות - ובמקרה של גט עומדים על כך כי הסכום ישולם. זוהי דרישה שמשפחת האשה עומדת עליה בכל חוק, וכך גם פוסקין הדיינים: חיוב הכתובה הוא חיוב. יוצא שהבעל יצטרך לשלם את הכתובה ונוסף על זה עוד מחצית מנכסיו. היכן האיזון? אנחנו צריכים לזכור שיש גם חוק מזונות, והוא מתבטא בסכומים לא קטנים. יש מקרים בהם

הוא צריך לשלם יוחר ממחציה משכורתו בשביל מזונות לילדים. את המזונות הבעל צריך לכסות. על האשה אין שום חובה, כפי שלא הייתה עליה חובה הדאגה על פרנסת הבית. אמנם יש מקרים בהם האשה דואגת לכך, אבל נקודת המוצא שלנו היא, שבדרך-כלל האשה יוצאת מקופחת. יש מקרים שהבעל עמל כל חייו לפרנס את הבית; אחרי הגירושיך אחת מטיל עליו את כל החובות בעוד האשה פטורה מהן. יש מקרים בהם האשה מקבלת גם עבור הטיפול בילדים והאיש יוצא מכל הענין כמעט נקי מנכסיו. אם נצא מתוך הנחה, שמדובר במקרים בהם הנכסים האלה יכולים להיות גורם חשוב בהכנסת הבעל - נכסי דלא-ניידי, עסקים וכו' - יוצא שכל נכסיו יורדים לטמיון, כי הוא צריך לשלם את כל החובות וממה שנוותר לתת מחצית לאשה. ועדיין נשאר עליו נטל הילדים. לעומת זאת אנחנו מזכים את האשה בדברים שאינם לזכותה.

באן תוכלו לטעון שהחשבה לכך היא בסעיף 10,

כלומר, השופט יוכל להחשב בנסיבות המקרה. הרב גולדשמידט הזכיר כבר את הסכנות הטמונות בכך. לא יתכן לתת לשופט יד רחבה לעשות כעולה על דעתו, אולי לפי מצב רוחו או לפי היחסים בינו ובין אשתו. החוק צריך להיות ברור. אחרת עלולים להגרם מקרים של אסון.

לדעתנו הבעיה הזאת איננה קיימת למעשה בחיי

היום-יום. אף השופט זוסמן אומר בסעיף 6 לדין וחשבון הוועדה הציבורית: "רוב חברי הוועדה סבור, שאין צידוק לדחות את מועד ההכרעה. הציבור מגלה מידה מסויימת של אדישות כלפי הסדר נכסים בין בני הזוג... לא ראינו טעם מדוע ישראל תפגר לעומת הנטייה המסחמת עתה במדינות נאורות אחרות. אנו ממליצים על שיחוף נכסים לאו דווקא כדי שנוכל למנוע פגיעה בזכויות האשה. נהפוך הוא, ערים אנו לכך שבחנאי הארץ יכול ושיחוף נכסים יפעל דווקא לטובת הבעל".

אם כן, אין כבר שאלה של תיקון מצב האשה.

כי למה יש אדישות בציבור לבעיה זו? משום שזכויות האשה מובטחות. אם היא לא מקבלת גט - היא מקבלת מזונות המבטיחים לה אפשרות של קיום מכובד, לפי הכלל: עולה עמו ואיננה יורדת עמו. היא מקבלת את הטלפון, את הדירה, ושום דבר לא לוחץ עליה לקבל את הגט. אם זה לוחץ על הבעל, והוא ממילא מסכים למה שהיא תכתוב לו - אין החוק הזה מוסיף דבר. זו הסיבה שהציבור מגלה אדישות. אבל כפי שאומרת הוועדה: אנחנו צריכים להיות החלוץ לפני המחנה.

לדעתנו, אם בחי-הדין עושים את אשר הם עושים

כדי שהאשה לא תצא מקופחת, ומתוך ההנחה היסודית שאי-אפשר לגרש את האשה בעל כרחה - החוק הזה איננו נחוץ. ההלכה דאגה לכך, ואפשר להבטיח זאת יפה מאד גם על-ידי הכחובה. לפעמים הכתובה עולה לא רק על מחצית הרכוש, אלא על כל מה שיש לבעל. יש מקרים שאנשים התחייבות על סכומים שכלל אין להם אפשרות לעמוד בהתחייבות כזאת. ובדרך-כלל אנחנו עומדים על כך שימלאו את אשר כתוב בכתובה. המסקנה היא: היות והדרך של הסכם פתוחה בין בני הזוג, ונוסף על כך יכולה האשה להבטיח את עצמה על-ידי כתובה הגונה - לכן אין לחץ בציבור, וחלוציות במקום כזה איננה במקומה.

ברצוני להזכיר עוד נקודה אחת בנוגע לסעיף 11.

לפי הסעיף הזה יוצא, שבמקרה של נישואים שניים, אם אשתו השניה של הבעל מתה, יבואו בניה של אותה אשה, שאף פעם לא חיו בבית הזה, שלא היה להם כל קשר עם אב חורג זה - ויקבלו ירושה שממש נופלת להם מן השמיים ושאיך לזה שום צידוק מוסרי.

הסעיף של הידועה בציבור מביא לכך שגם בחי-

הדין הרבניים יצטרכו לדון בזה. לא מספיקות לנו כל הבעיות שיש - נצטרך עכשיו לחייב גם את בחי-הדין הרבניים לדון בזה. הדבר הזה לא רק שאיננו אסתטי, הוא לא מתאים לכבודו של חוק זה ולכבודו של מוסד הנישואין בישראל.

אני מודה לכבוד הרבנים על שהאירו את נושא החוק הזה מצדדים רבים. עתה נעבור לשאלות

היו"ר י. גולדשמידט:

והערות של חברי הוועדה.

א. אנקורי:

אני מלא הערכה לאורחיו הנכבדים, ובכלל לדיינים שעוסקים בעניינים שבינו לבינה. אני יודע שלדיינים יש דאגת-אמת להסדר היחסים בין בני-זוג לפי מידת הצדק המקסימלי, ומגרום מדבר לא רק ידע רב בדין תורה, אלא גם נסיון רב. אני מאמין שלדיינים יש יחס רציני ונאור לבעיות של בני הזוג, ואינני שותף לדעות הנשמעות לפעמים, שאין דאגה מספקת לזכויות האשה. אני חושב שאין כל ספק, כי יש דאגה רבה מאד לזכויות האשה, ומאמצים רבים מאד נעשים בחי-הדין הרבניים על-מנת שהאשה לא תצא בלא כלום בשעה שהדברים מגיעים לגירושין, אלא תקבל מקסימום צודק.

נשמעו פה הערות רבות לגופם של עניינים, המחייחים לסעיפים שונים של החוק, שאנחנו בוודאי נצטרך להביא אותם בחשבון. אולם יש כמה הערות, שעליהן הייתי רוצה להקשות ולהעיר.

אינני יכול לקבל את העמדת הדברים על חודם, כפי שנשמע הדבר מפי הרב ישראלי, אשר דיבר על נאמנות כפולה שיש לדיינים - נאמנות לדין תורה ונאמנות לחוקי הכנסת. קודם-כל אינני מקבל שמוכרחה להיות סתירה בין שני הדברים. אינני מקבל את התפיסה שנשמעה מפיו כמעט מפורשות, שהכנסת צריכה לפנות למועצת הרבנות הראשית כשהיא רוצה לחוקק חוק כזה או אחר.

הרב ישראלי: המחייב את הרבנים.

א. אנקורי: בוודאי שמחייב. כל חוק שהכנסת חוקק, לפי תפיסתו, מחייב כל אחד במדינה, כולל כבוד הרבנים הראשיים, כולל כבוד רבני מועצת הרבנות הראשית וכבוד הרבנים לסוגיהם.

הרב ישראלי: יש הלכה בהלכות מלך. המלך הוא האוטוריטה הגדולה ביותר ואפשר לומר שהכנסת באה במקומו. לפי אותה הלכה, אם המלך אומר למישהו לעבור על דין תורה - הוא אינו צריך להשמע לו.

א. אנקורי: זוהי תפיסתכם. אבל היות והגענו למעין עימות, מחובתי לומר לכם, שאיננו יכולים לקבל תפיסה זו.

הרב גולדשמידט ציטט פוסקים לגבי תקנה שיכולה להיות טובה בקהילה זו או אחרת, אולם כאשר מדברים על קהילת כלל ישראל אין הדבר פשוט. זה נכון, אבל אני מניח שאותם פוסקים לא הביאו בחשבון את תקומתה של מדינת ישראל. עתה לא מדובר על קהילה זו או אחרת, אלא ביום אחד קמה מדינת ישראל, על מוסדותיה החוקיים המחוקקים, והשאלה היא, האם חוקיה מחייבים את כלל ישראל או לא? על זה נדרשים שני הרבנים הראשיים לחת תשובתם ולא להרחיק עדותם לפוסק זה או אחר, שכבודו במקומו מונח, אבל בהחלט יש להניח כי הוא לא הביא בחשבון את עובדת תקומתה של מדינת ישראל.

לא הבינותי את המסקנה שמסיק הרב גולדשמידט מזה שלא טובה הרכבה של שני חוקים. אני מקבל את רצינות הטענה, כלומר, שלא טוב להרכיב דין תורה עם חוק חילוני. אבל מה המסקנה מזה? האם המסקנה מזה היא, שעל הכנסת לבטל את סמכותה לחוקק חוקים לכלל ישראל? האם זו המסקנה שאנחנו נדרשים לקבלה? כי אז נצטרך לומר: בכל העניינים יפסקו לפי דין תורה; מבחינה זו כאילו מדינת ישראל לא קמה ואין מוסדותיה המחוקקים רשאים לקדם את ענייני האזרחים כראות עיניהם.

הרב גולדשמידט עמד על כך, שהרבנים עוסקים רבות בהסדרת ההסכם בין המתגרשים. אני מלא הערכה לכך. אמנם עורכי-דין

מתלוננים לעתים על מה שהם קוראים סחבת, אבל ביסודו של דבר תמיד הרגשתי שיש אצל הרבנים רצון-אמת לא לחתוך אלא לנסות להביא את שני הצדדים לידי הסכם, ועד כמה שאפשר למנוע את הגירושין. אני שותף לחרדתכם שמא החוק הזה יעודד גירושין. אבל אחרי הכל, אם הרבנים עוסקים כל-כך הרבה בהסדר ההסכם בין המתגרשים, מה הרע בעקרון החוק הזה? הלא החוק פותח ומדבר בסעיפו הראשון על הסכם נישואין. אחר-כך הוא אומר: אם לא יהיה הסכם תחול נורמה מסוימת. וגם זה בסייגים, כלומר, במקרה והנורמה פוגעת באחד הצדדים נוחן החוק סמכות לשופט לסטות מהנורמה, והלא גם השופט עומד לביקורת ועל החלטתו יש ערעור.

הרב גולדשמידט: על שיקול דעתו אין ערעור.

א. אנקוריון: אחם, שכל חייכם כופים את הדין, מה פחדכם משיקול דעתו של השופט?

הרב גולדשמידט: אני אומר שעל שיקול-דעתו של השופט אין ערעור.

א. אנקוריון: אינני מעלה על הדעת שעל סעיף 10 לא יהיה ערעור.

הרב גולדשמידט אמר, שלא טובה כפיה על-ידי ממון. עם כל הכבוד נראה לי, שבמידה רבה מאד מה שהדיינים עושים בעניני מזונות ובעניני גירושין איננו אלא כפיה על-ידי ממון. כלומר, כאשר הם נוכחו בצדק של דבר מסויים אינם נמנעים לכפות על-ידי ממון.

ואשר לשיקול דעת השופטים: כאשר אתם פוסקים פיצויים לאשה - האין זה ענין של שיקול-דעת? עצם ההחלטה על פיצויים והגובה שלהם - כלום אינם ענין של שיקול דעת? מדוע אתם נבהלים כל-כך שכלל זה יהיה חרות בחוק?

ובסוף, אני מניח שאינכם מחלמים מזה, שאחרי שהחוק עבר בקריאה ראשונה, בזה הביעה הכנסת את רצונה שבאורח עקרוני יהיה חוק כזה במדינה, ומה שאנחנו עושים היום, בסופו של דבר הוא דין בסעיף זה או אחר.

מ. אביזוהר: בענין בחי הדין אני חושב כדעת כבוד הרבנים. ובעצם אמור הדבר לא רק לגבי בית-הדין הרבני שלנו, אלא גם לגבי בחי-דין דתיים של עדות אחרות. לא הייתי רוצה תקנה הקובעת אין ישפוט בית-דין דתי - אם פתוחה האופציה בפני כל אזרח לא ללכת לבית-דין דתי. אי לכך אני נוטה למחיקה סעיף 18 (ב), אולם אני רוצה שיהיה ברור, כי הדרך פתוחה לפני כל אזרח לא לפנות לבית-דין דתי, כי אם לבית-משפט אזרחי. מדוע אני עומד על כך? משום שסעיף 18(א) קובע, כי חוק זה אינו בא לגרוע מסמכות שיפוטם של בחי הדין הדתיים. אמירה זו בלבד עשויה לעורר את הרושם שבית דין רבני, הדין בענין של גירושין, ידון בו עד תומו, כולל ענין הלוקת הנכסים. לכן צריך להיות סייפא אשר-כה"ר, שאין בית-הדין הרבני יכול לקבוע דבר בניגוד לחוק זה. השאלה היא, מה דעת הרבנים על ניסוח אשר בא למעט סמכות שיפוטם בכל הנוגע לאיזון הנכסים.

אני מסכים עם חה"כ אנקוריון, שאנחנו עוסקים עתה בקריאה השניה של החוק, ועל כן עקרון החוק צריך להיות מוסכם. אבל בכל-זאת אנחנו רוצים ללמוד מאנשים שיש להם נסיון הרבה יותר משיש לנו. לא הבינותי בדיוק: האם חוק זה יעודד גירושין או יקשה על גירושין. או אפשר לומר שיש מקרים בהם הוא יקשה ויש מקרים בהם הוא יעודד? כי מדבריכם השחמעו נימוקים לכאן ולכאן.

הינו"ר י. גולדשמידט: הרב ישראלי אמר, שהסדר איזון המשאבים אינו יכול להיותמיכללה, מפני שאין הדבר ידוע אלא למיעוט של אנשים. שאלתי היא: וכי זוג המתחתן היום, האם הוא יודע את כל חוקי אבן העזר, האם הוא יודע מה זה נכסי מלוג וכו'? אזרחי המדינה מכלכלים מעשיהם בהחשבות עם החוקים הקיימים. ואי-ידיעת החוק איננה

אני

נוחנת עילה בידם לטעון על בטלות מעשיהם. בין אם/מסכים לעקרון איזון המשאבים ובין אם לאו. נראה לי שטענה זו איננה מיוחדת לחוק זה. היא חלה על כל החוקים, ודברים רבים נעשים על-ידי האזרחים בלי ידיעת החוק.

לעומת זאת אני חומך באמור בסעיף 16 ומחננד לתחולה רטרואקטיבית של החוק.

מ. פרוש:

איך בתי-הדין מתייחסים לנאמר בכתב האירוסין - "וישלטון בנכסיהן שווה בשווה"? האם זהו הסכם

או ברכה?

י. קורן:

הייתי רוצה שתבהירו את השגתכם לסעיף 18. האם הטענה היא שזה פוגע בממכוחה הבלעדית של הרבנות, או שהוועדה צריכה לחפש דרך להסדיר את יחסי הממון מחוץ לתחומי החוק הרבני?

אם מצרפיים כאן את ענין הבטחת זכות הידועה בציבור, זוהי סתירה לזכות האשה. מה לדעתכם צריכה להיות התוצאה, מתוך הנחה שהחוק מונח לפנינו?

ח.י. צדוק:

התרשמתי מהטענה לגבי סעיף 5, שאין להטיל על זוג הסכם מיכללה הנובע מעצם המנעוהם לעשות הסכם נישואין. אולם אם נקבע בחוק חובה המוטלת על רושמי הנישואין, למשל, לומר לבני הזוג בשלב מסויים לפני הנישואין: דעו לכם, הברירה בידיכם לעשות הסכם נישואין - ואז הוא יחייב; או לא לעשות הסכם נישואין - ואז יחייב פרק זה וזה בחוק, וגם להסביר להם מה כחוב באותו פרק - האם רושמי הנישואין יקיימו את החובה הזאת?

הרב גולדשמידט:

למה לא?

ח.י. צדוק:

אני יודע שיש חובות, שהמחוקק החילוני עשוי לכתוב בחוקים, ובכל זאת הרבנות תאמר: זאת

לא אוכל לקיים.

ש.ז. אברמוב:

התרשמתי מדברי כבוד הרב גולדשמידט, שחוק זה עשוי לסייע לריבוי גירושין, והשתמע מדבריו שעצם ההסדר עושה את הגירושין לענין הרבה יותר קל, או פחות מסובך, משום שעצם העובדה שבני הזוג מחקשים להסדיר את העניינים הנכסיים תוך כדי הגירושין, מהווה מעצור. האם אדוני סבור שחוק זה עלול לעודד גירושין? מצד אחד, או השארת המצב כמות שהוא מסייעת למניעתן?

הרב גולדשמידט:

שאלתו הראשונה של חה"כ אנקוריניו הייתה:

הוא מבין שאי-אפשר להרכיב חוקים משיטת משפטיות שונות, אבל לטענתו יש דברים שהם כלליים, והשאלה היא מה תעשה הכנסת אם הרבנים יאמרו לחברי-הכנסת: אתם לא תחוקקו חוקים בעניינים אלה? מדינת ישראל היא מדינה שאין להלכה שוררת בה. המדינה הולכת לפי כל מיני חוקים. חלק קטן מאד מדין תורה הוכנס לחוקי המדינה, ועל פי רוב רק הצד החיצוני. בחחילת מלחמת העולם השנייה נקלעתי ללטביה. לאחר מכן נכנסו לשם הבולשביקים, וקראתי הגדרה מאד מעניינת ב"פראוודה" או ב"איזבסטיה". כידוע ההשקפה שלהם היא קוסמו-פוליטית, אבל בשנים האחרונות התחילו לטפל לאומיות. וקראתי הסבר כזה: בין-לאומיות - לפי התוכן; לאומיות - לפי הצורה. כמובן שאינני ממסיל משל, כי פה זה משהו אחר לגמרי. אולם יש לנו חשש, שברגע שבאים להרכיב שני חוקים יחד, חוץ מאשר הסתירה הנוצרת והמשפט המעוקל עלול לצאת דבר כזה: זכות - לפי דין תורה; חובה - לפי חוק אחר; התוצאה - אדם מקבל זכויות בלי להתחייב בחובות. התורה איננה אוהבת שותפים, ובעיקר לא שותפים של "פיפטי-פיפטי". לדעתי, כפי שחזרנו לארץ ולשפה, הגיע הזמן לחזור לדין שלנו ולתורה שלנו. בתחום זה לנו נסיון של אלפי שנים והדין הישראלי יכול לכסות את כל המקרים. נדמה לי שאין בעיה שאי-אפשר להסדיר אותה לפי דין תורה. אולם כל עוד אין המדינה

עושה כך, והיא השאירה שטח אחד בידי דין תורה - שטח האישות - לבוא ולומר שהכנסת היא ריבונית והיא יכולה לעשות מה שהיא רוצה - נכון שהיא ריבונית, אבל השאלה היא אם היא צריכה לעשות זאת. הכנסת ריבונית, אבל אין היא חייבת לעשות הרכבה של שני דברים שאינם מתאחים, אם אין הדבר רצוי.

עו"ד אנקוריון עורך טענה מאד רצונית. לדבריו, גם מה שעושים הרבנים, כשהם קובעים פיצויים או מזונות גבוהים, הוא כפיה לגט על-ידי סמון. למעשה אין הדבר כך, מפני שהרוב הגדול של מקרי הגירושין הם בהסכמה. כמובן שבעל העוזב את אשתו - חייב להבטיח קיומה ההוגן של האשה. לפעמים, כאשר האשה מעוניינת לקבל את הגט - היא מוותרת לבעלה. מכל מקום אין כאן כפיה, אלא אם אחד מבני הזוג רוצה לסדר את חייו מחדש - ישלם לשני כדי שגם השני יהיה מסודר.

א. אנקוריון: זה בכלל-זאת משחק של סלים.

ש.ז. אנרמוב: האם לא נזדמן לכם לתת פסק-דין הכופה על האשה לשלם?

הרב גולדשמידט: הבעל חייב בכתובה. אולם יש לעתים ענין של החזרת רכוש. הדין הוא, שכל אחד מחזיר את אשר הכניס. הנדוניה מכניסה האשה. יש גם מה שנקרא צאן ברזל. אפילו זה איבנו הבעל חייב להחזיר. הנסיון מראה שבדרך-כלל המשלם הוא הבעל. וההגיון פשוט מאד: הבעל יכול להסתדר ביתר קלות; האשה היא הצד החלש. וכבר שמענו מאנשי משפט ידועים הערה מעניינת: הרבנים דואגים יותר מדי לאשה. הסיבה היא, כאמור, שהיות והאשה חלשה, צריך להבטיח לה המשך הקיום, ואין בית הדין יכול להרשות לעצמו שהבעל יעניש את אשתו ויעשה ממנה הפקר.

הזכרתי את ענין הידועה בציבור וציטטתי את דברי השופט אולשן שאמר: תמיד אפשר למצוא דרך לשלום בית פרט למקרה שאדם שלישי מעורב בענין. אבל יש להבין, מאידך גיסא, שכאשר אין עוד ברירה, כאשר החיים נהרסו וצריכים להתגרש, לא יתכן שאם הבעל לקח ידועה בציבור האשה תצא עם לא כלום.

אני רוצה לציין, שגם בקיבוצים, הדוגלים בצורת חיים חופשית, עצם העובדה של עריכת נישואי זליה - כלומר נישואים פרטיים - מראה על משהו. למה עשו זאת? משום שרוצים לגליזציה. אמנם הם עורכים את הנישואים בצורה שאיבנו יכולים להסכים לה, אבל גם בקיבוץ, הדוגל, אולי, בהשקפה המנוגדת להשקפתנו, רוצים לגליזציה. גם הידועה בציבור רוצה לגליזציה, ויש והיא מעמידה בפני הגבר את הברירה או להתגרש מאשתו ולשאתה או להפסיק את היחסים עמה. כתוצאה מכך יש גם מקרים שהבעל חוזר לאשתו והיחסים חוזרים למסלול פחות או יותר תקין.

עלינו לדעת שהרוב הגדול של הציבור מנהל חיי נישואין שאינם נעדרים משברים. תמיד יש איזה משבר, קל יותר או קשה יותר, ואם בתי-הדין היו מזדרזים לפסוק שאין סיכויים לשלום בית, שיש לעשות גט ולחלק את הנכסים - בוודאי שמקרי הגירושין היו מתרבים פי כמה. אולם החיים מראים שהאנשים מסתגלים בסופו של דבר וחוזרים לחיי המשפחה. אולם אם חיי המשפחה נהרסו באמת בצורה כזאת שאין הם ניתנים לשיקום - לפחות יש פיצוי כספי לצד החלש. ז.א., הצד האחד עוזר לשני לבנות את חייו מחדש.

ח.י. צדוק: כמה החוק הזה סותר את המגמה הזאת?

הרב גולדשמידט: בזה שהוא מסדיר את הכל מראש. לפי החוק המוצע יש אפשרות עוד יותר מרחיקת-לכת: בית-המשפט יכול להקדים את חלוקת הנכסים לפקיעת הנישואין. ועל כך יחליט לא בית-הדין, שדן בשלום בית, אלא בית-המשפט האזרחי שאיבנו דן לגופו של ענין. הקדמת חלוקת הנכסים היא מעין נדוניה שתקל מאד על הגירושין. ומה שאני אומר איבנו תיאוריה אלא מבוסס על נסיון רב מאד. אנחנו טובלים בזה יום-יום. אם הכל יוסדר מראש - זה יקל מאד על הגט, זה יעודד לגט, זה יהיה פיתוי לגט.

אמרת כי כבר שעל פי רוב, אם מדובר בשכבה
הבינונית של האוכלוסייה, הרכוש של בני הזוג מתמצה בדירה שהיא רשומה
על שם שני בני הזוג. רכוש של מסש יש למיעוט של הזוגות הנישואים.
יוצא שהחוק הזה נוגע בעיקר לעשירים. ונשאלת השאלה: האם זו צריכה
להיות דאגתנו, כיצד העשירים יסדירו את בעיות הגירושין שלהם?

ח.י. צדוק:
אני רוצה להעלות מסרה היפוטטי מתוך נסיון
להוכיח, כי לתכן מאד והחוק יפעל בכיוון
הפוך. היום, כאשר הכל בידי הבעל, והוא עוזב את הבית ומכביד על
האשה, אם אין היא רוצה בגט הוא יכול לפתות אותה בפיתויים כספיים:
הסכימי לגט ואתן לכך כך וכך. אם החוק הזה יתקבל, האשה תהיה יותר
חזקה מבחינה כלכלית, כלומר, החוק יחזק את כוח סירובה.

הרב גולדשמידט:
הסברתי קודם שהמקרים בהם מחייבים גט הם
מאד נדירים. מתוך נסיון של 21 שנה אינני
זוכר אלא מקרים ספורים, בודדים ביותר, למרות שהיו לי אלפי מקרים,
שכתבו לאשה גט מתוך חירוב. מקרים אלה נדירים ביותר. אמנם קוראים
עליהם בעתונות, מפני שהם מגיעים לדפי העתונות, אבל הם מאד בודדים.
מבחינה זאת, אם האשה איננה רוצה גט - היא תמיד יכולה לסרב בתוקף.

אם מדובר על פיתויים כספיים - הבעל תמיד
יכול לעשות זאת, עם החוק הזה ובלעדיו. אם הבעל רוצה מאד בגט והוא
מוכן לשלם - החוק הזה לא ימנע ממנו את הדבר.

היו"ר י. גולדשמידט:
היות ושמענו תשובות רק לחלק מן השאלות,
ועלינו לסיים את הישיבה, נקבע ישיבה נוספת
בה נשמע את המשך התשובות.

הרב גולדשמידט:
אני רוצה להודות עוד הפעם לוועדה הנכבדה
על ההזמנה, ויורשה לי להוסיף, שאנחנו
עומדים תמיד לרשות ועדת החוקה ומוכנים לייעץ לה גם בקשר לחוקים
אחרים.

הישיבה נועלה בשעה 11.00.